

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

Vedran Ivanković

Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, prof. dr. sc., vivankovic@arhitekt.hr

Sažetak: Vila Mosinger u Zagrebu (1930. - 1931.; Pantovčak 112) prva je vila arhitekta Vladimira Šterka izvedena s pročeljima bez dekoracija. To potvrđuje Šterkovo opredjeljenje modernizmu. Do Drugog svjetskog rata vila je bila u vlasništvu židovskih obitelji Mosinger i Mayer. Nakon uspostave NDH vila je rekvirirana, a nakon uspostave komunističke vlasti podijeljena je na tri stana. Godine 1966. vili je dograđena garaža, a 1982. drugi kat. Projekt obnove i rekonstrukcije zapuštene vile u ruševnom stanju započeo je 2019. na nalog novog vlasnika. Geotehnički istražni radovi i statički pregled utvrdili su da je vilu potrebno srušiti. Konzervatorsko - restauratorski istražni radovi utvrdili su originalni, prvi i najstariji sloj iz 1930. - 1931. za obnovu i prezentaciju. Odabrana je metoda djelomične faksimilne obnove, dok se drugi kat oblikuje suvremeno. Zadržani su vanjski gabariti prema postojećem stanju u skladu s utvrđenim mjerama zaštite Povijesne cjeline Grada Zagreba u kojoj se vila nalazi.

Ključne riječi: obnova; rekonstrukcija; vila Mosinger; Vladimir Šterk; moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih godina

Renovation and Reconstruction of Vladimir Šterk's Mosinger Villa in Zagreb

Abstract: The Mosinger Villa in Zagreb (1930 - 1931, Pantovčak 112) was Vladimir Šterk's first villa built with undecorated facades. This confirms Šterk's commitment to modernism. Until the Second World War the villa was owned by Jewish families Mosinger and Mayer. After the founding of the Independent State of Croatia the villa was requisitioned and after the communist rule had been established it was divided into three apartments. A garage was added to the villa in 1966, and a second floor in 1982. The renovation and reconstruction project of the derelict villa, commissioned by its new owner, was commenced in 2019. The geotechnical and structural engineering surveys determined that the villa needed to be demolished. The conservation and restoration survey determined the original, first and oldest layer from 1930 - 1931 as the basis for reconstruction and presentation. The method of partial facsimile restoration was chosen, while the second floor will be designed in a contemporary manner. The external dimensions were retained in the existing condition in accordance with the set preservation measures for the Historical Ensemble of the City of Zagreb which the villa is part of.

Keywords: renovation; reconstruction; Mosinger Villa; Vladimir Šterk; modern architecture in Croatia in the 1930s

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka**1. UVOD**

Vila Mosinger (1930.-1931.; Zagreb, Pantovčak 112) prva je vila arhitekta Vladimira Šterka projektirana i izvedena s pročeljima bez dekoracija. Predstavlja svojevrsnu prvu najavu arhitektonskih novih projektantskih rješenja, koja se manifestiraju već u projektu za vilu Radan (1931.-1932.; Zagreb, Jabukovac 39). Šterkov pristup projektu vile Mosinger definitivna je potvrda njegova opredjeljenja načelima modernizma. U Zagrebu vila Mosinger nije prvi izraz takvog profesionalnog i svjetonazorskog opredjeljenja, ali potvrđuje da su zagrebački arhitekti prihvatili modernu i uključili se dotad svojim doprinosima u suvremena europska kretanja. Povijesnu važnost vile Mosinger spoznala je većina povjesničara hrvatske moderne arhitekture, a detaljnije su obradili njezina obilježja oni koji su se bavili Šterkovim opusom [1].

Otkako je sagrađena pa do Drugog svjetskog rata vila Mosinger je bila u posjedu židovskih vlasnika. Nakon osnutka NDH rekvirirana je poput svih vila u vlasništvu Židova u sjevernim rezidencijalnim predjelima Zagreba. Uspostavom komunističke vlasti nakon Drugog svjetskog rata vila je podijeljena u tri stana. 1966. vili je dograđena garaža, a 1983. dograđen je kat za četvrti stan. Vila je zbog tih dogradnji potpuno izgubila svoj identitet modernističkog ostvarenja i originalnog autorskog djela. Zapuštena i dijelom ruševna vila je dočekala 2019. kada novi vlasnik započinje s projektom obnove. Projektu obnove prethodio je autorov pregled arhivske građe i literature o Vladimiru Šterku i povijesno-kulturnom kontekstu u kojem se Šterk formirao i u kojem je djelovao. Projektni zadatak je odredila namjera novog vlasnika da vilu kao jednu stambenu jedinicu osposobi za suvremeno stanovanje. Iz valorizacije je proizašlo da je Šterkov originalni dio (suteran, prizemlje i kat) najvredniji za obnovu, dok nadogradnja drugog kata nema arhitektonsku vrijednost. Drugi kat vile stoga se oblikuje u suvremenom arhitektonskom izrazu. Garaža je premještena na sjeveroistočni ugao da ne smeta pogledu na vilu s ulice Pantovčak.

Projekt obnove i rekonstrukcije vile Mosinger određen je uvjetima suvremenog stanovanja, općim smjernicama o postupku rekonstrukcije i detaljnim smjernicama nadležne konzervatorske institucije – Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Zagreba.

U članku se predstavljaju povijesno-kulturni kontekst u kojem se oblikuje umjetnička ličnost Vladimira Šterka, podaci o vili iz arhivskih dokumenata, istražni radovi i valorizacija postojećeg stanja vile, te projekt obnove i rekonstrukcije vile.

2. POVIJESNO-KULTURNI KONTEKST U KOJEM SE OBLIKUJE UMJETNIČKA LIČNOST ARHITEKTA VLADIMIRA ŠTERKA

Vladimir Šterk rođen je 5. 1. 1891. u Zagrebu u židovskoj obitelji, od oca Vjekoslava/Aloisa i majke Line, rođ Jellinek. Nakon realne gimnazije upisao se 1911. na studij arhitekture na Češkoj visokoj tehničkoj školi u Pragu. Diplomirao je 1921. i vratio u Zagreb. Zapošljava se u Građevinskom poduzeću „Špiller, Juzbašić, Šurina“, pa nakon toga u Građevinskoj poslovnici Ignjata Fischera. Šterk već 1922. sudjeluje u osnutku udruženja „Narodni rad – društvo židovskih asimilanata i anticionista u Hrvatskoj“, koji je potaknuo nakladnik, bibliograf i antikvar Mirko Breyer, zagovornik asimilacije Židova u hrvatski politički i kulturni život. Šterk je očito bio Breyerov pristaša, a po svoj se prilici preko njega i Fischera ubrzo uključio u židovsku kulturnu elitu koja u to doba ima veliki značaj u području znanosti, medicine, tehnike i umjetnosti, a osobito u arhitekturi. Poput praškog kulturnog ambijenta u doba školovanja, i ta domaća zagrebačka sredina prvih godina njegova rada mogla je utjecati na njegovo formiranje. Od 1923. Šterk djeluje kao samostalni arhitekt-projektant i ostaje takvim do smrti 1941. godine [2].

Osim velikih centara avangarde kao što su Moskva, Berlin, Pariz i Prag, od 1930-ih i druge sredine razvijaju načela i iskustva moderne arhitekture i njezinih pokreta. Ješa Denegri upozorava kako je u to doba „kulturna karta Europe policentrična“, kako se „doprinosi s

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

raznih strana punopravno uključuju u jedinstvo europske umjetničke povijesti“ [3]. Jedan od takvih centara perifernih sredina postaje i Zagreb. Moderna arhitektura prihvaća se postupno, ali kontinuirano. Darja Radović-Mahečić utvrđuje kako hrvatska moderna arhitektura doseže vrhunac „na početku tridesetih godina, kada je, ispitujući raznolike poticaje internacionalne retorike na konkretnim arhitektonskim zadacima, počela stvarati vlastite kreativne odgovore“ [4].

Osim legendarne vile Pfeffermann (1928. – 1929.; Zagreb, Jurjevska 27a) arhitekta Marka Vidakovića, u doba kad Šterk projektira vilu Mosinger (1930.), počinje se u Novakovoj ulici formirati kolonija vila, u čemu sudjeluju gotovo svi pripadnici zagrebačke arhitektonske avangarde. Među vilama koje nastaju početkom 1930-ih, kad se Šterk opredjeljuje za „čistu“ modernu (vila Mosinger i vila Radan), mogu se spomenuti vila Spitzer, Novakova 15 (Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, 1931.-1932.), te dvije nešto kasnije vile: vila Botteri, Tuškanac 54 a (Frane Cota i Zvonimir Požgaj, 1932.-1933.) i vila Margetić, Petrova 184 (Zlatko Neumann, 1934.-1935.). Vila kao „žanr“ bila je poseban izazov za arhitekta jer im je omogućavala veću kreativnu slobodu nego ostali projekti, ali i zato što su investitori u pravilu pripadali sloju imućnih i visokoobrazovanih osoba, među kojima su u Zagrebu 1930-ih prevladavali Židovi.

Novi moderni smjer zagrebačke arhitekture 1930-ih opimjeruju i komunalne zgrade koje je projektirao Šterkov kolega sa studija Ivan Zemljak: Gradske osnovne škole, Jordanovac 108 i Selska 45 (1930.-1931); nadalje, Zgrada srednjih škola, Križanićeva 2-2a (Egon Steinmann, 1930.-1932.) te Upravna zgrada gradskih komunalnih poduzeća, Gundulićeva 32 (Juraj Denzler, 1932.-1934.). Panoramu ostvarenja sličnih stilskih obilježja upotpunjuje niz najamnih stambenih ili stambeno-trgovačkih kuća, primjerice kuće Wellisch, Martićeva 13 i Vlaška 60 (Drago Ibler, 1930.), stambena kuća, Gundulićeva 34 (Edo Schön, 1930.-1932.), Zgrada Shell, Gajeva 5 (Rudolf Lubynski, 1932.), kuća Frisch, Petrinjska 11 (Stjepan Gomboš i Mladen Kauzlarić, 1932.-1933.) te kuća Radovan, Masarykova 22 (Slavko Löwy, 1933.-1934.) – prvi zagrebački neboder. Napokon, 1932. počinje se graditi Zakladni blok, Ilica-Gajeva-Bogovićeve-Petrićeva, koji Tamara Bjažić-Klarin obilježava kao „najveći korpus internacionalnog stila“ u donjogradskom središtu Zagreba [5].

Toj uzavreloj arhitektonskoj sceni posebnu notu, uz publikacije i izložbe, daju javni natječaji kojima se bruse nove ideje. Ističu se tri internacionalna natječaja: za Židovsku bolnicu (1930.), Generalnu osnovu za izgradnju, proširenje i regulaciju grada Zagreba (1930.-1931.) te Zakladnu i kliničku bolnicu na Šalati (1930.-1931.). Na realizaciji natječajnog projekta iz 1930. za Internat Hrvatskog radiše (danas Ministarstvo obrane RH, Trg Petra Krešimira IV 1) 1932.-1935. uz Oswalda Schindlera vjerojatno sudjeluje i Vladimir Šterk. S Jovanom Korkom Šterk je izradio nerealizirani projekt za Radnički dom i Javnu Burzu rada za Ciglanu (danas Srednjoškolsko igralište), u dvostupanjskom natječaju 1932. U isto vrijeme Šterk je projektirao i izvodio najamne stambene, poslovne i trgovačke zgrade karakteristika sličnih vili Mosinger: uglovnice Eisenstädter (Prilaz Gjura Deželića 85), ugrađenu zgradu Eisenstädter (Ilica 186) i ugrađenu uglovnice Rosinger-Jungwirth (Draškovićeve 30/Đorđićeva 25). One konceptom, tretmanom pročelja bez dekoracija i tlocrtnim dispozicijama upućuju na obrat koji je Šterk eksplicitno posvjedočio realizacijom vile Mosinger.

Vibrantnosti moderne atmosfere međuratnog Zagreba nesumnjivo doprinose ideje i inovacije koje donose dva važna društva: Udruženje umjetnika „Zemlja“, osnovano 1929. i Radna grupa Zagreb (RGZ) osnovana 1932. RGZ je bila nacionalna grupa CIAM-a (Congrès internationaux d'architecture moderne) za Jugoslaviju, a osnovana je na inicijativu Ernesta Weissmanna, dugogodišnjeg suradnika Le Corbusiera. Izuzetno socijalno osviješten i informiran o svim važnim idejama i akcijama u arhitekturi zbog svojih međunarodnih veza, Weissmann je davao ton i u „Zemlji“ i u RGZ-u, te znatno pridonio internacionalizaciji hrvatske moderne arhitekture 1930-ih.

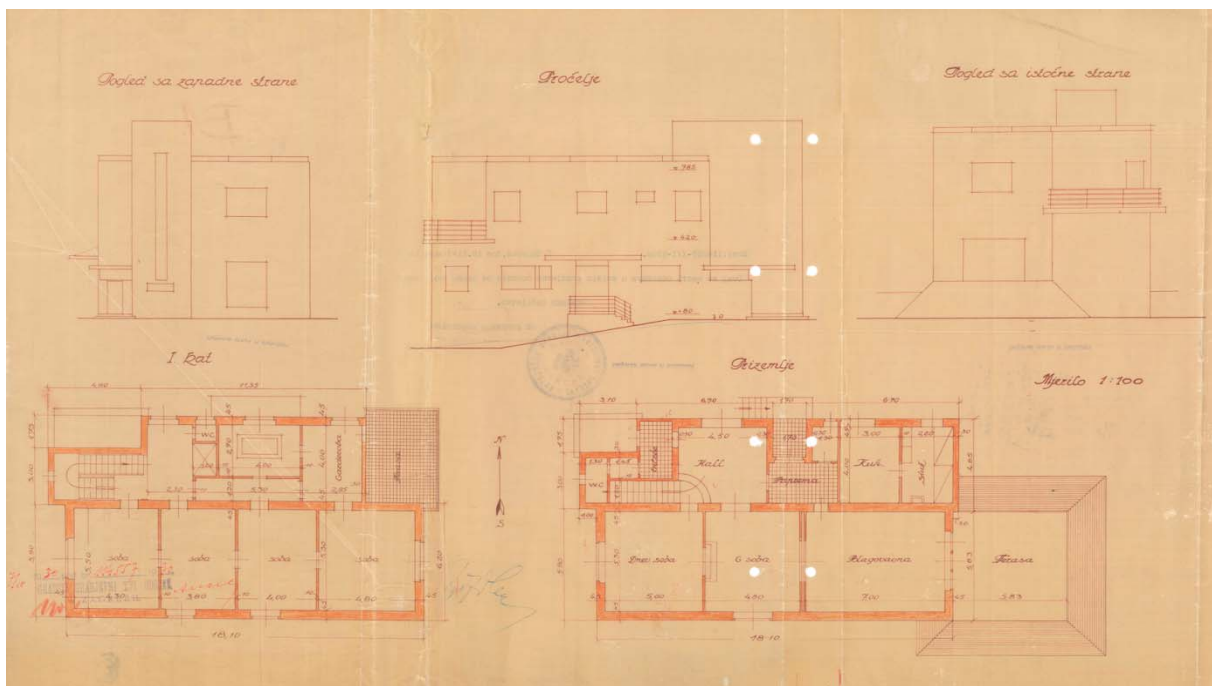
Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

Vladimir Šterk nije u kontekstu zagrebačke međuratne moderne bio „pionir modernizma“, ali mu je dao vrijedan doprinos. Štoviše, postavlja se pretpostavka i o mogućem Šterkovu vrijednosnom obratu projektantskoga pristupa koji se dogodio upravo projektom vile Mosinger. Na to razmišljanje potiču nejasnoće oko investitorice vile, gospođe Štefanije Mosinger, koja se jedino javlja u građevnoj dokumentaciji. Osim adrese, o njoj nije bilo moguće ništa saznati, pa čak ni ono najvažnije: je li bila pripadnica ugledne židovske obitelji Mosinger koja je hrvatskoj kulturi dala dva umjetnika, fotografe: Rudolfa (Varaždin, 27. 2. 1863. – Beč, 9. 10. 1918.) i njegova sina Franju (Zagreb 26. 1. 1899. – Zagreb, 14. 1. 1956.). Na pitanje je li Franjo Mosinger imao neke veze s vilom na Pantovčaku i Vladimirom Šterkom nema odgovora posvjedočena bilo kakvim dokumentom. No obojica su pripadala velikom i homogenom židovskom kulturnom krugu, koji je njegovao uzajamne veze.

3. PODACI O VILI MOSINGER IZ ARHIVSKIH DOKUMENATA – ARHITEKT I VLASNICI VILE IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Prvi i najstariji podatak o vili Mosinger pronalazimo u građevinskoj dozvoli iz 1930. za gradnju jednokatnice u ulici Pantovčak br. 92 c (poslije br. 112), koja glasi na Štefaniju Mosinger iz Zagreba, Ilica 55. U dosjeu građevinske dozvole sačuvani su nacrti koje potpisuje arhitekt Vladimir Šterk [6].

Slika 1. Tlocrt prizemlja i kata; zapadno, sjeverno i istočno pročelje; arhitekt Vladimir Šterk, 1930. (Izvor: HR DAZG, ZGD, sig. 1-3849)

Položajni nacrt pokazuje smještaj buduće vile: udaljena je od regulacijske linije ulice 5 metara, a od međa susjednih čestica s jedne i druge strane 4 metra i 78 centimetara. Sljedeća građevinska dozvola, povezana s vilom Mosinger datira iz 1936. i glasi na ime novih vlasnika, Guidu i Anny Mayer. Odnosi se na garažu uz jugozapadni ugao vile, koju bi izvelo građevno poduzeće „Špiller i Šurina“. I građevinska dozvola iz 1939. tiče se garaže, taj put sa sjeverne strane vile. Iz arhivskih podataka razvidno je da prije Drugog svjetskog rata nije došlo do gradnje garaža. Prva garaža planirana uz jugozapadni ugao vile nije sagrađena

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

zbog žalbe susjeda. Postojeće stanje svjedoči da nije sagrađena ni garaža sa sjeverne strane vile. Tek nakon Drugog svjetskog rata, kad se vila preuređuje u tri zasebna stana, redaju se intervencije: 1966. uz jugozapadni ugao vile sagrađena je garaža sa spremištem, od 1972. izvode se promjene prostornog rasporeda s ciljem dogradnje kata na kojem bi se smjestio četvrti stan. Naposljetku je 1983. nadograđen drugi kat prema projektu inž. Božidara Kolonića, glavnog projektanta Projektnog poduzeća „Osnova“. Dok je garaža zapriječila pogled na južno pročelje, nadogradnjom drugoga kata potpuno je narušen izvorni koncept Šterkova djela i identitet vile [7]. Dodatne podatke sadrže zemljišne knjige. U odjeljku vlastovnice iz 1931. navodi se da je dio čestice na kojoj se nalazi vila Mosinger prodana Jakobu Deutschu, što znači da je čestica podijeljena u dvije čestice. U lipnju 1936. vila je za 550.000 dinara prodana dr. Guidi Mayeru i Anny Mayer (Bosanska ulica 36, Zagreb) [8].

Postojeća bruto površina vile (svih etaža) s garažom prema građevinskim i uporabnim dozvolama iznosi 661,24 m², a prema geodetskom snimku i arhitektonskom snimku postojećeg stanja 661,02 m². Tlocrtna površina vile prema posjedovnom listu iz 2019. iznosi 247 m², a garaže sa spremištem na jugozapadnom uglu 40 m².

Izvorna Šterkova vila sadržavala je u prizemlju blagovaonicu, dnevnu sobu, kuhinju, sobe za služavke i manju praonicu. Na prvom katu vila je imala četiri sobe, garderobu i kupaonicu, a u suterenu veću praonicu za rublje, kotlovnicu i drvarnicu. Taj je raspored radikalno izmijenjen poslije Drugog svjetskog rata, kad su u vilu nastanjeni novi stanari. U povijesnom zemljišnoknjižnom izvatku navodi se: u prizemlju „stan br. 2“, na prvom katu „stan br. 3“ i u nadograđenu drugom katu „stan br. 4“, dok je u suterenu „stan br. 1“ bio smješten uz „zajedničku ostavu“.

4. ISTRAŽNI RADOVI I VALORIZACIJA POSTOJEĆEG STANJA VILE MOSINGER

Glavnom projektu obnove i rekonstrukcije vile Mosinger prethodili su sljedeći istražni radovi: geotehničko istraživanje tla i temelja vile (Geotehnički studio, d.o.o., Igor Sokolić, dr. sc., dipl. inž. geotehnike); statički pregled vile (Ultra studio d.o.o. Zagreb, Andrej Marković, dipl. inž. građ.) te konzervatorsko-restauratorsko istraživanje (Teracotta, d.o.o., Goran Mišić, ak. kipar, konzervator i restaurator). Konzervatorski elaborat izradili su Vedran Ivanković, dr. sc., dipl. inž. arh., i Ivan Foretić, dipl. inž. arh. (MR 2 arhitektonski studio d.o.o.), a Izvedbeni projekt uklanjanja vile Andrej Marković, inž. građ. (Ultra studio d.o.o.). Idejni projekt rekonstrukcije vile izradio je Vedran Ivanković, dr. sc., dipl. inž. arh., a glavni projekt rekonstrukcije vile projektanti: Vedran Ivanković, dr. sc., dipl. inž. arh. (autor idejnog projekta), Ivan Foretić, dipl. inž. arh., Taryn Babić, mag. ing. arh., Miroslav Rajić, dipl. inž. arh. i Marin Račić, dipl. inž. arh. (MR 2 arhitektonski studio d.o.o.).

Geotehničkim istraživanjem je utvrđeno vrlo loše stanje trakastih temelja zbog vlaženja i propadanja vezivnog tkiva pa temelji ne jamče dovoljnu sigurnost i statičku otpornost u slučaju obnove postojeće građevine. Geotehnički istražni radovi su ukazali i na potrebu sanacije potencijalnog klizišta: red pilota predviđen je poprečno u donjem dijelu parcele, prije najstrmijeg dijela prirodnog pokosa.

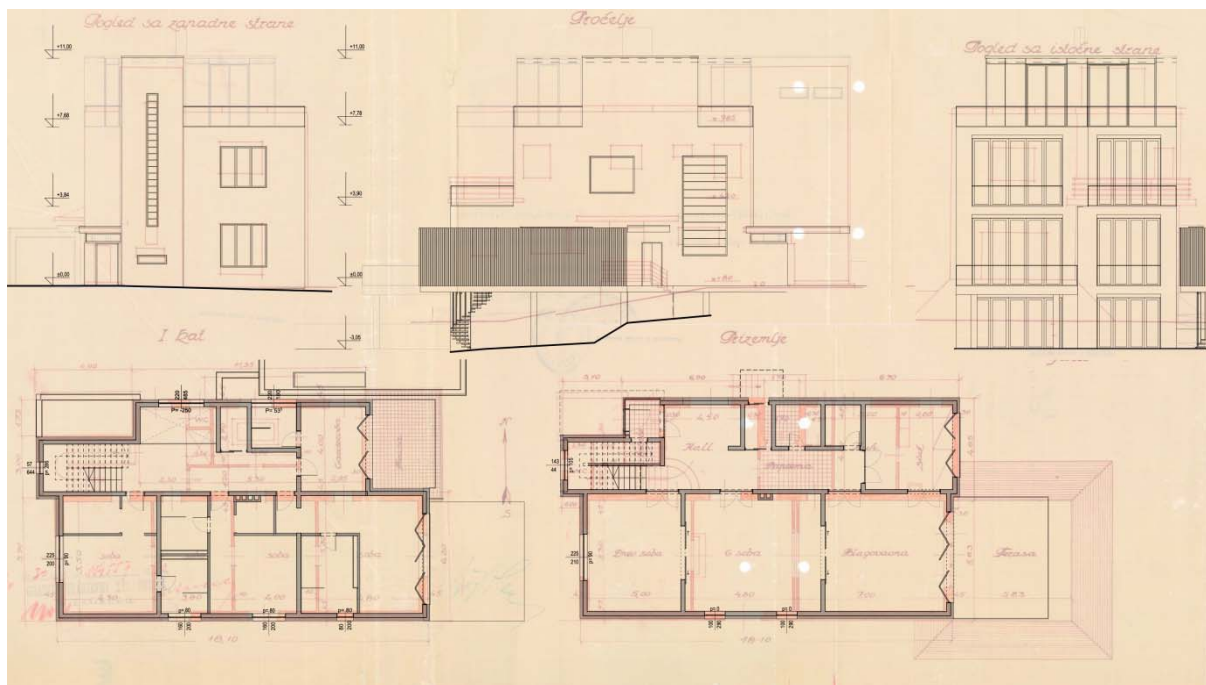
Statičkim pregledom utvrđeno je vrlo loše stanje konstrukcije, upitna seizmička otpornost te ugrožena mehanička otpornost i stabilnost vile. Uočena su i oštećenja od potresa 2020. Za slučaj obnove preporučuje se zamjena postojeće nosive konstrukcije novom nosivom konstrukcijom. I jedna i druga ekspertiza suglasne su da postojeća građevina predstavlja neposrednu prijetnju općoj sigurnosti, drugim zgradama i stabilnosti tla, te da ne zadovoljava zakonske norme za građenje – što znači ni za bilo kakav tip obnove postojeće vile.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima (ukupno 6 sondi) utvrđeni su izvorne boje pročelja, stolarije i svih metalnih dijelova vile Mosinger. Prema rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja izvorna boja pročelja je bila bijela, drvenih ulaznih vrata i drvenih

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

roleta tamno smeđa, drvenih doprozornika bijela, te metalnih okvira roleta bijela, dok je sva ostala metalna bravarija bila crna.

Slika 2. Rektifikacija projekta Vladimira Šterka (tlocrt prizemlja i kata; zapadno, sjeverno i istočno pročelje, 1930.) i idejnog projekta obnove i rekonstrukcije (Konzervatorski elaborat; Vedran Ivanković, dr. sc., dipl. inž. arh. i Ivan Foretić, dipl. inž. arh., MR 2 arhitektonski studio d.o.o.)

Istraživanjima arhivskih izvora i literature utvrdio se slijed izgradnje, valorizirale su se pojedine faze, a preklapanjem Šterkova projekta iz 1930. i projekta dogradnje drugog kata 1972.-1983. sa snimkom postojećeg stanja vile uočili su se svi zahvati i odstupanja od izvornog projekta iz 1930. Preklapanjem Šterkova projekta iz 1930. i projekta dogradnje drugog kata 1972.-1983. s idejnim projektom i novim izvedbenim detaljima vanjskih dijelova vile pokazala su se odstupanja nove vile od planirane. Konačno, preklapanjem snimke postojećeg stanja s idejnim projektom i novim izvedbenim detaljima vanjskih dijelova vile pokazala su se odstupanja nove vile od izvedene. Navedene spoznaje pomogle su upotpunjenju detaljnih smjernica za projektiranje nove vile. Svi podaci istraživanja arhivskih izvora i literature, istražnih radova i pregleda, te sva preklapanja postojeće (arhivske) i nove projektne dokumentacije, objedinjeni su s rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istražnih radova u jedan jedinstveni dokument – Konzervatorski elaborat. Zahvat nove (zamjenske) izgradnje vile Mosinger u Konzervatorskom elaboratu definiran je kao “rekonstrukcija s faksimilnom interpretacijom nekih dijelova vile Mosinger”. Navedena je upotreba suvremenih materijala umjesto originalnih (uključivo i novu armiranobetonsku konstrukciju umjesto postojeće), te zamjena nadograđenih dijelova vile Mosinger (garaže i drugog kata) novim, kontrastno oblikovanim tijelima.

Temeljem ocjene svih navedenih ekspertiza izrađen je projekt uklanjanja vile, a nadležnoj instituciji – Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode Zagreba, podneseni su: Zahtjev za uklanjanje postojeće vile Mosinger i Konzervatorski elaborat. Rješenjem od 8. travnja 2022. Zavod je odobrio zahtjev za uklanjanje postojeće vile, a Rješenjem od 7. lipnja 2022. potvrdio je Konzervatorski elaborat. Definicijom zahvata kao „djelomična faksimilna obnova i rekonstrukcija vile Mosinger“ te upućivanjem na sustav mjera

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

zaštite predviđen za „Povijesnu urbanu cjelinu Grad Zagreb“ u kojoj se vila nalazi, Zavod je postavio čvrste programske odrednice.

5. PROJEKT REKONSTRUKCIJE VILE MOSINGER

Budući da nije bilo moguće obnoviti postojeću vilu Mosinger, projektom nove vile, odnosno projektom djelomične replike izvorne Šterkove vile Mosinger i projektom rekonstrukcije dograđenih dijelova drugog kata i garaže, nastojala su se zadržati sva ona obilježja i svi oni elementi koji vili Mosinger pridaju značaj spomenika. Formom, kompozicijom i volumenom (vanjskim gabaritima) djelomična replika je u skladu s izvornom vilom. Obnova zapadnog, uličnog pročelja izvodi se prema Šterkovu projektu iz 1930., a južnoga prema izvedenom stanju 1931. Oba pročelja bit će oličena bojom najstarijeg sloja. Replika se planira za čelični jarbol i čelične ograde na francuskim prozorima blagovaonice na južnom pročelju (koji nisu bili predviđeni u projektu iz 1930. i vjerojatno su izvedeni u sklopu izmjene za vrijeme izgradnje).

Slika 3. Fotografija postojeće vile Mosinger, pogled s jugozapada (s ulice Pantovčak), 2020.

Uklanja se drugi kat dograđen 1983. (planiran 1971.) i zamjenjuje novim volumenom suvremenog arhitektonskog oblikovanja. Volumen se vizualno dematerijalizira oblikovanjem u staklu.

Konstrukcija nove vile Mosinger u cijelosti je armiranobetonska. Drugi kat kombinira nosivi sistem s armiranobetonskom jezgrom i čeličnim stupovima pri krajevima zadnje, krovne armiranobetonske ploče.

Fasada drugog kata je staklena (sve osim jezgre) te nije nosiva. Predviđene su maksimalne dimenzije staklenih ploha bez vidljivih okvira (staklo se "prevlači" preko okvira). Južna staklena fasada je fiksna i izvede se u jednom komadu (cca 11 x 3 m), a predviđeno je podizanje i postavljanje kranom. Unutarnjim screen-rolloima planira se zamračivanje prostora po potrebi.

Uklanja se garaža izvedena 1966. na uglu zapadnog (uličnog) i južnog pročelja, a nova se izvodi sjeverno, iza vile i prema vrtu. Nova je garaža oblikovano tretirana kao drugi kat, te je završno presvučena aluminijskim limom.

Uklanjaju se svi drveni prozori i zamjenjuju novodizajniranim s uskim čeličnim profilima, nalik originalnim Šterkovim doprozornicima uskog visokog stubišnog prozora i nadsvjetla vjetrobrana iznad ulazne nadstrešnice.

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

Nov je unutrašnji raspored prostorija: u prizemlju vjetrobran i ulazni foyer, blagovaonica, kuhinja i dnevni boravak kao kod Šterka, te kao novo – garderoba s vezom s garažom, wc i radna soba (na mjestu Šterkovih soba za poslugu); na prvom katu su četiri spavaće sobe (kao kod Šterka), ali svaka sa svojom kupaonicom; na drugom katu umjesto nadogradnje iz 1983. nalazi se sekundarni dnevni boravak kao hobby room te još jedna spavaća soba sa slobodnostojećom kadom i umivaonicima. Napokon u suterezu su planirani bazen i mini teretana, kupaonica s wc-om, praonica za rublje i kotlovnica. Iako je unutrašnji raspored nov i prilagođen suvremenim potrebama, u određenoj mjeri rehabilitirana je Šterkova izvorna tlocrtna prostorna organizacija te obnovljena izvorna namjena vile.

Zbog rasporeda i namjene prostorija izmijenjeni su veličina i pozicija otvora na sjevernom i istočnom pročelju; na drugom katu južnog pročelja dodani su manji otvor i prozor kupaonice treće spavaće sobe. Preoblikuje se ograda terase drugog kata. Na mjestu je izvorne ograde Šterkovog neprohodnog ravnog krova, a u nadogradnji iz 1983. bila je to ograda terase drugog kata.

Slika 4. 3D model buduće vile Mosinger, pogled s jugozapada (s ulice Pantovčak), 2022.

Nova ograda bit će transparentna i izvodi se od tankih čeličnih trakastih šipki, za razliku od stare, čime se omogućuje nesmetan pogled na drugi kat, kontrastno oblikovan u odnosu na Šterkovu “bazu”. Sve ograde dizajnirane su poput ove: na terasi u prizemlju, terasi spavaće sobe na katu, a tako i ograde francuskih prozora na istočnom pročelju. Mijenja se i boja novih prozorskih okvira: umjesto bijele nekadašnjih drvenih okvira, novi su okviri crni, čelični (reminiscencija na izvorne Šterkove čelične prozorske okvire koji su izvedeni samo na prozorima manjih dimenzija: stubišnog volumena i iznad armiranobetonske nadstrešnice i samo na uličnom, ulaznom i reprezentativnom pročelju vile). Umjesto starih tamnosmeđih drvenih roleta postavljaju se novi svjetliji i tanji screen-roloi koji štite od jarkog svjetla i sunca jednako kvalitetno kao masivne drvene rolete, a vizualno “olakšavaju” dio vile koji je po Šterkovu projektu početkom 1930-ih bio izveden u skladu s tadašnjim tehničkim mogućnostima naše građevinske operative.

Definicijom zahvata kao “rekonstrukcija stambene građevine s jednim stanom, 2. a skupine, katnosti podrum, suteren, prizemlje i dva kata te s garažom kao pomoćnom građevinom”, Gradski ured za obnovu, izgradnju, prostorno uređenje, graditeljstvo, komunalne poslove i promet izdao je danom 13. prosinca 2022. godine građevinsku dozvolu.

6. ZAKLJUČAK

U Zagrebu ima malo primjera uspješne rekonstrukcije vila iz razdoblja međuratne moderne. Primjeri devastacija vila 1930-ih u Zagrebu su brojni. Eklatantni su primjeri devastacije Vila Spitzer, Novakova 15 (Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, 1931.-1932.) i Vila Podvinec, Jabukovac 29 (Ernest Weissmann, 1936-1937.). Vila Nazor, Grškovićeve 36 (Stjepan Planić, 1931.) je srušena. Za obnovu i rekonstrukciju vile Mosinger koja je izgrađena 1931. prema projektu Vladimira Šterka iz 1930., te dograđena sredinom 1966. (garaža na jugozapadnom uglu uličnog, reprezentativnog pročelja) i početkom 1983. (drugi kata), zbog stanja u kojem se nalazi (temelji i konstrukcija) te zbog nekvalitetnih preinaka koje je doživjela tijekom vremena, vilu je prvo potrebno srušiti. Obnova se realizira odabranom metodom djelomične replike originalne Šterkove vile Mosinger i suvremenim oblikovanjem naknadnih dogradnji drugog kata i garaže. U sklopu navedene metode Šterkov projekt je "pročišćen" na način da su odbačene kasnije preinake i dogradnje, te na način da je prilagođen potrebama suvremenog korištenja u funkciji stanovanja kakvu je vila izvorno imala. Tako je došlo i do izmjena tlocrtne organizacije prostora, iako su raspored i najkvalitetniji dijelovi (primjerice dnevni prostori prizemlja i idejni koncept konstrukcije izvorno projektirane s tri glavna uzdužna nosiva zida) ipak u većoj mjeri ponovljeni. Korištenjem suvremenih tankih čeličnih prozorskih profila i tanke armiranobetonske konstrukcije cijeli je dojam izvornog i repliciranog dijela vile vizualno "olakšan". Kao takav više je u duhu europske avangarde druge polovine 1920-ih nego što je to bio izvorni i pomalo "premasivan" Šterkov original. Za razliku od djelomične replike originalnog dijela, drugi kat koji je dograđen 1983. oblikuje se suvremeno. Drugi kat je stakleni kubus i predstavlja oblikovni kontrast u odnosu na metodom djelomične replike obnovljen dio iz 1931. (suteran, prizemlje i prvi kat). Intencija je bila kroz inovaciju u pristupu predstaviti autorski stav prema rekonstrukciji modernističke vile metodom kontrastiranja: jasno se odjeljuje novo i staro. Staro je u ovom slučaju ono što se baštini, a to je obnovljeno metodom djelomične replike koja se što više želi "približiti" originalu iz 1931. i duhu vremena u kojem je original nastao, iako duh najnaprednije europske avangarde u slučaju vile Mosinger nije bio ostvaren u svim aspektima njezine gradnje. Projektom se stoga nastojao unaprijediti duh međuratne moderne koji u prvom redu odlikuje težnja za novim i suvremenim.

LITERATURA

1. Premerl, T. (1989.). Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: nova tradicija. NZ Matice hrvatske, Zagreb; Kahle, D. (2003.). Stambene kuće Novoga građenja u sjevernim dijelovima Zagreba u razdoblju od 1928. do 1944. godine. *Prostor*, 26(2003.), 167-174; Radović Mahečić, D. (2007.). Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih / Modern Architecture in Croatia 1930s. Školska knjiga, Zagreb
2. Esih, I. (1941.). Umro ing. arh. Vladimir Šterk, *Jutarnji list*, 30(1941.), 29; Kahle, D. (2008.). Potpisani projekti i realizacije Vladimira Šterka u Zagrebu od 1923. do 1941., *Prostor*, 36(2008.), 192-209; Židovski biografski leksikon, Vladimir Šterk (<https://zbl.lzmk.hr>)
3. Denegri, J. (1990.). Devetsil. Češka likovna avangarda dvadesetih godina, Galerija suvremene umjetnosti, Zagreb, rujan-listopad 1989., *Život umjetnosti*, 1(1990.), 70-72
4. Radović Mahečić, D. (2007.). Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih / Modern Architecture in Croatia 1930s., Školska knjiga, Zagreb, 17-19
5. Bjažić-Klarin, T. (2010.). Zakladni blok u Zagrebu. Urbanističke i arhitektonske odlike, *Prostor*, 40(2010.), 323-335
6. HR-DAZG 13-14, ZGD, sign. 1-3849; br. Dozvole 114537-XVI-1930. Dosje sadrži svu dokumentaciju vile

Ivanković, V.

Obnova i rekonstrukcija vile Mosinger u Zagrebu arhitekta Vladimira Šterka

7. Dokumentacija za adaptaciju unutrašnjosti vile nije sačuvana. U katastarskoj skici iz 20. 1. 1966. prikazana je izvedena garaža (GU KG, Odjel za geodetsko-katastarske baze podataka, br. 423-60). – Na adresi: Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Odsjek za urbanističku dokumentaciju i regulativu pod br. UP/I-05/11-23845/2-1971. od 17. 11. 1971. nalaze se urbanistička suglasnost za dogradnju drugog kata, građevinska dozvola za tu dogradnju od 26. 6. 1972., te uporabna dozvola za nadogradnju drugog kata sa stanom (br. UP/I-05/1-5467/4-1983. od 2. 10. 1983.).

8. U natuknici Austrijskog biografskog leksikona navodi se da je Guido Mayer (Beč, 26. 2. 1891. – † 1945. ?) napustio svoj stan u Beču (Krugerstrasse 1) 1923. godine, ne navodeći novu adresu. Titulu doktora inženjerske kemije stekao je na Visokoj tehničkoj školi u Beču, gdje je imao tvornicu proizvoda za brijanje („King-Rasierseife“). U kasnijem registracijskom listu stoji da sa suprugom Anny, rođ. Matousch (Beč, 25. 2. 1898.) i maloljetnim sinom Guidom (Zagreb, 3. 6. 1924.) živi u Zagrebu, na adresi Bosanska ulica 36, da povremeno dolazi u Beč i da je u Hrvatskoj osnovao tvornicu. Nestao je 1945. godine Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Bd. 5 (lfg. 25, 1972): 425-426, Wien